

GÖZLƏRİ YURD YERİ, ÜRƏYİ VƏTƏN

(Salatın Əhmədlinin yubiley yaşına)

yan birlik həmişə onların başının beləsi olub. Bu gün də elədir.

"Təndir yarası" hekayəsində yenə erməni xislətindən söhbət açılır. Onların daima üzümüzlə gələn sülhün qorunması üçün müəllif əslində isə türkcə qarşı həmişə məhriban, kinli olduqlarından, imkan düşsən kimi silah çəkmələrindən söhbət açılır.

"Körpə səsi, ana nəfəsi" hekayəsində bir ana obrazı var. Uzun illərdən sonra ikinci dəfə ana olan qadına həkimlər uşaq xəstə doğulduğunu üçün sükut verməməyi məsləhət görürlər. Və deyirlər ki, bu uşaq öləcək. Bunu bilən ana həkimlərin və tibb bacısının təkidi-nə baxmayaraq körpəsini qucağına götürür. Artıq körpə ölmək üzrə idi. Hətta ağzından köpük gəlirdi. Ana uşağını döşünə salır. Uşağın gözüne işıq gəlir. Həmin uşaq sonradan böyüyüb qolu qüvvətli igid olur və Qarabağ müharibəsində şəhid olur.

Ana sudi onu körpəyə həyata qaytar-mışdı. Yadıma "Kitabi Dədə Qorqud"dan bir əhvalat düşür. Yağı tərəfindən qanına qəltan edilmiş igidi anası son nəfəsində tapır, dağlardan yığıdığı şəfəverici bitkilərdən mələhm hazırlayıb ona döşündən süd sagır. Allah tərəfindən ananın döşünə süd gəlir. Ana həmin mələhmə südüylə qarışdıraraq oğlunun yarasına çəkir. Bir neçə gündən sonra igid sağa-lır.

Ana sudiündəki şəfəverici gücə, qüvvəyə bax! İndi körpəsinə süd vermək istəməyən gənc anaları xatırlayıram. Əslində onlar övladlarına süd verməməklə onları gələcək həyatlarını təhlükəyə atmış olurlar. İnanmıram ki, ana sudi əmməyin ogul böyüyüb güclü bir igid olsun. Vətəninə, anasına bağlı olsun. Burda Salatın xanım çox vacib bir məsələni gündəmə gətirməklə əslində gənc analara bir mesaj göndərir.

"Başdası əhvalatı". Çox maraqlı və erməni xislətinin iç üzünü olduğu kimi açıb göstərən bir hekayədir. Əhvalat sovetin qılın-cının kəşiyi vaxtlarda Qarabağda baş verir. Uzun illərdir Şuşada qonşu olan iki ailə var. Bu ailədə iki din ayırı uşaq Sabir və Arsaq bir -biriylə vaxt keçirir, çox mehribandılar. Bunlar orta məktəbi bitirirlər. Arsaq varlı ailədə böyüyüb üçün ali məktəbə qəbul olur. Sabir isə atası o hələ uşaq ikən dünyasını dəyişdiyindən ailə yükü üzərində olur və oxumağa məcəli də olur. Odur ki, sənədlərini peşə məktəbinə verir və qaynaqçı sənətinə uyğunlaşır. İş elə gətirir ki mühəndis kimi Xankəndində nəhəng tikinti idarəsinin rəisi olan Arsaqla bir yerdə çalışır. Arsaq ona ailəsini dolandırmaq üçün bir "yük maşını da ayırır. İlk baxışdan oxucuya Arsaqın Sabirə həddindən artıq mehriban dolanması, ailəsinə yardım belə etməsi, torpaq sahəsi ayırması xoş təsir bağış-layır. Amma sən demə bu yaltaqlıq, "mehribançılığın" altında böyük bir hiylə, erməni xisləti gizlənməmiş. O zaman hələ Qarabağ müharibəsinin başlanmasına çox vaxt idi. Amma ermənilər əlaldan öz işlərini hər sahədə həyata keçirirdilər.

Arsağın atası Şuşada erməni kilsəsində keşiş idi. Bir gün Arsaq Sabirə deyir ki, Şiş-kənddə məzarlığın yanında ev tikdirmək istə-yir. Həm də evin üzün məzarlığa sarı baxmal-dır və atasının istəyilə başdaşını da indidən hazırlamaq istəyir. Sabir töccüblənir ki, nəyə görə üzün məzarlığa sarı? Məzarlıqda da ev olar? Arsaq cavab verir ki, "Atam bütün ömrünü Allaha qulluq edib, istəyir ki, övladları

buraya gələndə bələkədən onun qəbrinə bax-sınlar". Sabir yenə də şübhələnir. Onun kö-məyilə ikimertəbə ev tikilib hazır olur. Az keçmiş atası Hayesin keşiş paltarında, əlində uzun xaç tutmuş başdaşı da elə Sabirin yük maşınıyla gətirilib həyətə otların üstünə atılır.

Bir il keçmir ki, keşiş ölü. Hətta mollalar da yas yerinə gəlirlər və Hayesin özünə qa-baqcadan başdaşı hazırlatmasına pis bax-madıqlarını deyirlər. Müəllif haqlı olaraq yazır ki, "ayrı vaxt olsaydı, bunun günah olduğunu deyərdilər. İndi isə buna Hayesin uzaqgörən-liyi kimi baxırlar".

Çox keçmir, Arsaq yaxın qohumlarından evinə qoyub İrəvana köçür. Gedərək Sabirə bir "Zil" maşını da bağışlayır. Bunun da bir məqsədi varmış.

Aradan on il keçir. Artıq səksəncinci illərin ortaları idi.

Bir gün Arsaq yenidən Şuşaya gəlir və Sabiri axtarıb tapır, deyir ki atamın başdaşını Yerevana aparmaq istəyirəm. Gərək mənə kömək edəsən.

Başdaşını çıxarıb "Zil"ə yükləyirlər. Yere-vana çatanda Sabir görür ki, burda da onun böyük villası var. Arsaq Sabirə deyir ki, al, bu kumpulu, başdaşını sındır. Sabir töccüblə-nir. Deyir ki, yox edə bilmərəm. Arsaq böyük oğluna verib deyir, sındır başdaşını. Oğlan var gücülə başdaşını sındıranda ordan çox-lu qızıl onluqlar, briyant üzük, qolbaqlar, bərq vuran daş-qaşlar yerə təkülür. Sabir heyretə gəlir.

Bir neçə il sonra Qarabağ hadisələri baş-layır. Sabir torpağını qorumaq üçün, Arsaq isə komandir kimi Qarabağı almaq uğrunda vuruşurlar. Bir gün Sabiri əsir götürürlər və orada Arsaqla üz-üzə gəlir.

Arsaq onu tanısa da, soyuqqanlıqla "Ha-mısını güllələyin, bunu isə yaxşıca döyün, bir gözünü çıxardin, amma öldürməyin. Satın. Pulumu gətirin. Onun mənə borcu var. Beş il maşınımla işləyib pul qazanıb. Türk küçüyü borcuma verməlidir..."

Zənnimcə, izahata ehtiyac yoxdur. Qoy oxucu özü nəticə çıxarsın.

"Zirzəmidə qazılan məzar" hekayəsi ol-duqca təsirlidir. Yenə də erməni qərəzi, er-məni xisləti.

Hadisələr Xocalı faciəsindən bəhs edir. O dəhşətli gecənin səhəri gün Bakıdan qa-yıdan Ərşad kəndin ermənilər tərəfindən xarə-ba qaldığını görür. Mədədə çoxlu insan me-yidlərinə rast gəlir, onların içində anasının cəsədini tapa bilməyən Ərşad çox dilxor olur: yoxsa anası bu ahl yaşında ermənilərə əsir düşüb? Başından sanki tüstü qalxır. Bunu tə-səvvürünə belə gətirmək istəmir. Birbaşa qə-rərgaha gəlir. Bir həbçidən paltarlarını dəyiş-məsinə xahiş edir. Hərbiçi onun məqsədini başa düşdüüyü üçün bunun təhlükəli olduğunu deyir.

-Xocalıya girmək qeyri mümkündür. Er-mənilər nəzarəti ələ alıb. Hər yeri ələk-vələk eləmişik. Sağ qalan yoxdur.

Ərşad ona fikir verməyərək tanıdığı yol-larla evlərinə tərəf sürünür. İki yüz metr qal-mış bir kolluqda gizlənir. Axaşam düşməyini gözləyir. Sonra yenə evlərinə tərəf sürünür. Evlərinin tüstülandıyını görür. Qaranlıqda anasının zivədən asılmış paltarlarını görüb kövrəlir, yaş boğazına tıxanır. "Hardasan ana, başına dönüm, hardasan?"- deyər ürk ağırsı ilə pıçıldayır. Ehtiyatla evyana çıxır. Evin qapısı yerdə idi. Evdə heç nə qalmamış-dı, hər şeyi ermənilər dağıtmışdılar. Ayağına bir mütəkkə ilişir. Ərşad çışın soyuqda isti peçin qırığında bu mütəkkəyə dirsəklənməyi çox sevdirdi. Xeyala dalır. Bu vaxt evin zirzə-misindən səslər gəlirdi. "Bunlar bizimkilərdir!" Yaxına getmək istəyəndə çöldən ermənəcə səslər eşidib gizlənir. Silah hazır vəziyyətdə idi. İki qadın, bir silahlı erməni evə daxil olurlar. Bəlkə nəse qalıb deyər, qarət etmək üçün. Bu vaxt zirzəmidən ağlayan uşaq səsi eşidil-ir. Silahlı erməni zirzəminin qapısını qaldırır: -Çıxın, türk kopayoglu!

Ərşad arxadan onlara yaxınlaşır, bir göz qıpmında onu yerə yığıb silahını alır. Erməni qadınları isə kənara çəkirlər.

Ərşad zirzəmiyə enəndə anasının artıq

burda keşindiyini görür. Onu qucaqlayıb bağ-rına basır. "Ana, sən nə xoşbəxt insansən. Sən çöllərdə, düzlərdə özün yaşda güllələn-miş, əl-ayağı sarınib öldürülmüş, heyvanlar parçalamış ellilərini-xocalıları görsəydin onda bilərdin ki, niyə sənə xoşbəxt deyirəm..."

Ərşad zirzəmidən çıxan Zöhrenin kömə-yilə anasını uyub elə zirzəmidə də dəfn edir. Neçə gündü ac-susuz qalan uşaqları, qadın-ları götürüb gizli yollarla çıxır.

Burda qələm də acizdir yazmaqda. Buna sözün bildiyi yer deyirlər.

Bəli, zirzəmidəki məzar düşmən əlinə keçməmək üçün qız-gəlinin namusu ləkələ-nməsin deyər gizləndən və orda ürəyi partlayıb ölən, daha dəqiq desək şəhid olan bir ananın məzarıdır. Bütün bunları bizə Salatın Əhməd-li qələmi yaşadır, düşmənin məkrlı simasını oxucuya təqdim edir.

Salatın Əhmədlinin yaradıcılığında diq-qəti çəkən bir məqam da onun folklorumuza, ulu soykökümüzlə çox bağlı olmasıdır. Heka-yələrində dialektlərdə işlənən bəzi sözləri, məsələn car-car (meşə ətklərində bitən kol) və s. ədəbiyyatımıza gətirməklə dilimizi daha da zənginləşdirir. Necə ki, vaxtilə böyük Sə-məd Vurgun "sayrışmaq" sözünü dilimizə gətirdi və indi bu söz işlək bir sözə çevrilib.

Hər bir insanın müsbət və mənfi aurası olur. Bunu həyat sübut edib. Salatın xanımda çox müsbət aura mövcuddur. Onu tanıyan, həmsöhbət olan hər bir kəs dediklərimi təs-diq edə bilər. Onun gözlərində bir yurd sevgi-si, Vətən görürəm. Onun gözlərindən Vətən boylanır, itirilmiş torpaqlarımız, qaçqınları-mız, köçgünlərimiz, Şuşa, Xocalı, Kəlbəcər, Laçın... boylanır. Maraqlıdır ki, Salatın xanı-m-da olan bu keyfiyyətlər onun yaratdığı bir cox obrazlarda da cəmlənib.

Salatın Əhmədli həzrətə Azərbaycan Mə-marlıq və İnşaat universitetinin Azərbaycan dili və pedaqogikası kafedrasının müdiri və dosentidir. Eyni zamanda çalışdığı ali mək-təbdə YAP Qadınlar Şurasının sədridir. Bir sözlə ictimai işlərlə məşğul olan fəal bir xanımdır. Bu gün cəmiyyətdə Salatın xanım ki-mi fəal yaradıcı qadınlara böyük ehtiyac var. Yazır, vətəndaş və həm də Ana olmaq hər xanıma nəsih olmur. Salatın xanım məhz Tan-rının seçilmiş bəndələrindəndir və bir vətəndaş yazaraq oğlunun düşən missiyasını şə-rəflə daşıyır. Bu yolda ona uğurlar arzulayıyıq.

Mən Tariximizi böyük və ucu-bucacı gö-rülməyən bir lövhəyə bənəzləyəm. Buraya hər adam öz imzasını ata bilmir. Tam əminliklə deyər bilərik ki, Salatın Əhmədli həm ulu tariximizdən, folklorumuzdan qaynaqla-nan elmi araşdırmaları, publisistik məqalələri və bədii yaradıcılığı və gözəl şəxsiyyəti ilə öz adını, imzasını şə-rəflə bu lövhəyə yazdı. Elə təkcə Qarabağ mövzusunda yazdığı əsərləri bunu deməyə əsas verir. Hər halda yazılan qalır. Hər yazılan bir tarixdir. Böyük Səməd Vurgunun dediyi kimi: "Biz gəldi-ge-dərik, sən yaşa, dünya!" Önemli olan bu qısa həyatda özündən sonra iz qoya bilməkdir.

Həyat qəribə oluruq qədr, həm də çox mürekkəbdir, dolambacdır. Lap əsil labirintə bənəzayır. Önemli olan bu ayri, dolambac yol-larda düz gedə bilməkdir, xalqına, elinə-oba-na şə-rəflə, namusla xidmət etməkdir. Düşü-nürəm ki, ulu öndər H.Əliyev və onun davam-cısı cənab İlham Əliyev siyasətinə, dövlətçili-yinə hər zaman sadiq olan Yasamal rayon YAP-nın sədri, eyni zamanda bunu xüsusi qeyd etməliyəm, Azərbaycan metro tarixində önemli izlər qoyan, bir sıra yeniliklər imza atan Tagı Əhmədov və onunla 40 ilə yaxın çiyin-çiyinə addımlayan, bəzən bütün çətinlik-lərə sən gərəkdir ayaqda durmağı bacaran xanımı-ömür gün yoldaşı Salatın Əhmədli ilə birlikdə öz xeyrixah əməlləriylə Azərbaycan elminin, mədəniyyətinin, ədəbiyyatının çi-çəklənməsində təmənnəsiz xidmət edənlər və edirlər.

Xeyrixahlıq etməyi bacarmaq, imkansızın əlindən tuta bilmək hər insana nəsih olmur. Bunu edən bilənər xoşbəxt insanlardır. Gözlə-ri yurd yeri, ürəyi Vətən olan Salatın Əhmədli kimi.

SÜDABƏ SƏRVI

Yazıçı-jurnalist, Prezident mükafatçısı,

AYB-nin, AJB-nin üzvü

Həyat qəribəliklərlə doludur. Bəzən sənin uzaqdan tanıdığın, salam verib salam aldığın bir insanla yaxından unsiyyətə düşdükdə, əgər bu insan həm də yaradıcı şəxsdirsə , onun hər hansı bir misrasını, ürəyinin dərinli-yindən süzülüb gələn yazılarını oxuduqda təəssüf edirsən ki, niyə bu gözəl qələm sahi-bini indiyəncə tanımamışam.

İstedadlı publisist, alim və yazıçı olan Salatın Əhmədli kimi.

Mən Salatın xanımı bir neçə il öncə tanı-mışam. Onunla ədəbiyyatımızın beşiyi sayı-lan Azərbaycan Yazıçılar Birliyində qarşılaş-dıq. Bir gün kitablarını mənə bağışlayanda və mən bu kitabdakı yazıların, hekayələrin seh-rinə düşəndə, həmin an düşündüm ki, yox, mən Salatın xanımı yaxşı tanımamışam. Onun necə həssas bir qələbə malik olduğuna bələd olmamışam. Buna görə hətta özümü qı-nadım da.

Və ürəyimim hökmüylə tam qəlbimdən gələn duygularla bu yazını yazmaq qərarə al-dım.

Sosioloqlar sübut ediblər ki, insana hər şey gəndən, qandan gəlmədir. Salatın xanım ustad sənətkarlar diyarı Qazax-Aqstafa ma-halında, Poylu qəsəbəsində dünyaya göz açıb, o torpağın suyunu içib, havasını udub. O torpaq dahi insanlar yetişdirib. Molla Pə-nah Vaqif, Molla Vəli Vidadi, Səməd Vurgun, Mehdi Hüseyn, Nəriman Həsənzadə, mənim unudulmaz müəllimim İsmayıl Şıxlı, Hüseyn Arif, Nizami Cəfərov, Akif Səməd və başqala-rı. Bu gün onların gözəl davamçıları olan bir çox şair və yazıqlar, alimlər, mütəfəkkirlər. Onlardan biri də Salatın Əhmədlidir.

Qeyd edim ki, Salatın xanımın ömür-gün yoldaşı Tagı Əhmədovu mən illər öncə Azər-baycan Yazıçılar Birliyinin Ədəbiyyatı Təbliğ bürosunda işləyərək tanımışam. Elə o vaxt Tagı müəllimin sözə, sənətə, sənət adamları-na necə dəyəər verdiyinin şahidi olmuşdum. Biz müxtəlif təşkilatlarda yazıçı və şairlərlə görüşür təşkil edirik. O vaxt Metropolitenin rəisi olan Tagı müəllimin işlərinin hədsiz də-rəcədə çox olmasına rəğmən bu görüşlərə xüsusi zaman, vaxt ayırdığının fərqindəydim. Onun özünün də şeir yazdığını eşitmişdim. 1995-ci il metro faciəsində onlarla insanı xilə etmiş şəhid Milli Qəhrəman Çingiz Babə-yev haqqında kitab hazırlayarkən yenə Tagı müəllimlə görüşdük. Mən onun həm də necə kövrək qələbə malik olduğunu gördüm, duy-dum. Həmin faciə haqqında danışarkən Tagı müəllimin gözələri yaşardı...

Salatın xanımı tanıyanda isə, tam səmi-mi deyirəm, onları bir-birinə çox yaraşdırdım. Biri dahilər yetişdirən gözəl Naxçıvan torpa-ğının yetirməsi, o biri isə ustadlar diyarı Qazax-Aqstafa mahalının övladı. Onlar həm gö-rünüşcə, həm də intellektcə, xaraktercə sanki bir-birləri üçün yaranmışlar. Bu gün də zə-nimdə yanılmadığımı tam səmimi söyləyirəm.

Salatın xanım ədəbi mühitə bir qədər gec gəlsə də, (yəqin ki, bunun da əsas səbəbi öv-ladlarının körpə olması olub) qısa müddətdə özünə hörmət qazandı, tanındı. Mən Salatın xanımın şəxsiyyəti haqqında bir neçə kəlmə deyib onun yaradıcılığına qısa ekskurs edə-cəm.

Şəxsiyyət və fərdiyyət. Bunlar çox zaman bir- birini tamamlamır. Bəzən insanlar şəx-siyyət maskası altında olduğu kimi görünmür-lər. Fərdiyyət isə individuallıq, yəni insanın ifadə olunmayan tərəfidir. Böyük Mövlana de-yib ki, "ya olduğun kimi görün, ya da görün-düyün kimi ol". Salatın xanım məhz olduğu kimi görünən insanlardandır. Onda əsil Azər-baycan xanımının bütün keyfiyyətləri cəmlə-şib. Alman filosofu Kantın gözəl bir kəlami var:"Ləyaqət yüksək tərbiyyənin məhsuludur". Mən hər dəfə tədbir və toplantılarda Salatın xanımla görüşəndə, söhbət edəndə məhz bu sözlər yadıma düşür. Asta, təmkinli danışığı, xanım-xatın hərəketləri və bir qadın kimi ağır çəkili olması onu həmişə gözümədə ucaldıb. Düşünürəm ki, Salatın xanımda həm şəxsi, həm də fərdi keyfiyyətlər cəmləşib. Bu isə heç şübhəsiz ki, onun çətinlikli universitetdə, ədəbi cəmiyyətdə, dost-yoldaş əhatəsində, ailədə böyük hörmət sahibi olmasına səbəb olan əsas meyardır.

Azərbaycanımızın çox gözəl atalar sözü var, deyir, "Danış, kim olduğunu bilim". Ə-s-lində, hər kəs davranışı, hərəketi, ləyaqəti ilə əhatəsində olduğu və olmadığı mühitdə özü-nə hörmət qazandır. Bu aksiomadır.

Onun çoxlu kitabları-hekayələri, povest-ləri, publisistik yazıları və elmi araşdırmaları